

Студенттердің шетел тілін меңгеруге деген оқу мотивациясын арттыру жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.04.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
EFL, жоғары оқу орны, ішкі мотивация, оқу мотивациясы, оқу стратегиясы, студент, сыртқы мотивация, тілдік орта, шетел тілі

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188324/>

ӘОЖ 378.147:811.111

Бағдатқызы Зейнеп

студент, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті,
Шетел тілдер факультеті

Ғылыми жетекші: **Сағадиева Кымбат Кошкинбаевна**

Аңдатпа. Мақалада студенттердің шетел тілін меңгеруге деген оқу мотивациясын арттыру жолдары қарастырылады. Зерттеу нысаны ретінде жоғары оқу орны жағдайындағы шетел тілін оқыту үдерісі алынды. Негізгі назар мотивацияның ішкі және сыртқы қырларына, оқытушының рөліне, оқу тапсырмаларының мазмұнына, цифрлық орта мүмкіндіктеріне және тілдік тәжірибенің тұлғалық мәніне аударылды. Кіріспеде мәселенің өзектілігі, мақсаты, міндеттері, зерттеу объектісі, теориялық және практикалық маңызы айқындалды. Негізгі бөлімде берілген төрт дереккөздің мазмұны ретімен талданып, олардың тұжырымдары жоғары мектептегі тіл үйрету тәжірибесімен байланыстыра қарастырылды. Зерттеу нәтижелері бөлімінде мотивацияны арттырудың нақты педагогикалық тетіктері сипатталды: мақсатты тілдік орта құру, таңдау еркіндігі бар тапсырмалар ұсыну, шағын жетістікті тіркеп отыру, сөйлеу қорқынышын азайту, кәсіби бағытталған мазмұн енгізу. Талқылау бөлімінде мотивацияның тұрақты болуы тек қызықты сабақпен емес, студенттің оқу әрекетін өзінің болашағымен, құндылығымен және күнделікті тәжірибесімен байланыстыра алуымен анықталатыны негізделді.

Кілт сөздер: шетел тілі, оқу мотивациясы, ішкі мотивация, сыртқы мотивация, жоғары оқу орны, тілдік орта, студент, EFL, оқу стратегиясы.

Аннотация. В статье рассматриваются способы повышения учебной мотивации студентов к изучению иностранного языка. В качестве объекта исследования выбран

процесс обучения иностранному языку в условиях высшего учебного заведения. Основное внимание уделяется внутренним и внешним аспектам мотивации, роли преподавателя, содержанию учебных заданий, возможностям цифровой среды и личностному значению языковой практики. Во введении обоснованы актуальность проблемы, цель, задачи, объект исследования, а также теоретическая и практическая значимость работы. В основной части последовательно проанализировано содержание четырёх источников, их выводы рассмотрены в контексте практики преподавания языков в высшей школе. В разделе результатов исследования описаны конкретные педагогические механизмы повышения мотивации: создание целевой языковой среды, предоставление заданий с возможностью выбора, фиксация небольших достижений, снижение страха говорения, внедрение профессионально ориентированного содержания. В разделе обсуждения обосновано, что устойчивость мотивации определяется не только интересным занятием, но и способностью студента связывать учебную деятельность со своим будущим, ценностями и повседневным опытом.

Ключевые слова: иностранный язык, учебная мотивация, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, высшее учебное заведение, языковая среда, студент, EFL (английский как иностранный язык), учебная стратегия.

Abstract. The article examines ways to enhance students' motivation to learn a foreign language. The object of the study is the process of teaching a foreign language in a higher education setting. The main focus is on the internal and external aspects of motivation, the role of the teacher, the content of learning tasks, the opportunities of the digital environment, and the personal significance of language practice. The introduction outlines the relevance of the problem, the aim, objectives, research object, as well as the theoretical and practical significance of the study. In the main part, the content of four sources is analyzed sequentially, and their conclusions are considered in relation to the practice of language teaching in higher education. The results section describes specific pedagogical mechanisms for increasing motivation: creating a target language environment, offering tasks with freedom of choice, recording small achievements, reducing speaking anxiety, and integrating professionally oriented content. The discussion section substantiates that the sustainability of motivation is determined not only by engaging lessons, but also by the student's ability to connect learning activities with their future, values, and everyday experience.

Keywords: foreign language, learning motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, higher education institution, language environment, student, EFL (English as a Foreign Language), learning strategy.

Кіріспе. Жоғары оқу орнындағы шетел тілі сабағы көбіне грамматика, мәтін және бағалау жүйесімен байланыстырылып қабылданады. Бірақ тіл үйренудің нақты нәтижесі тек оқу материалының сапасына емес, студенттің не үшін оқып отырғанын түсінуіне тікелей тәуелді. Кейбір студент ағылшын тілін болашақ мамандығы үшін қажет

болғандықтан оқиды, енді бірі халықаралық бағдарламаға қатысуды қалайды, үшіншісі емтиханнан өту мақсатымен ғана шектеледі. Осы айырмашылық оқу белсенділігінің сипатын өзгертеді: бір студент сабақта тәуекелге барып сөйлейді, қате жіберуден қорықпайды, ал екіншісі мәтінді түсінсе де, ауызша жауаптан қашады. Сондықтан мотивация мәселесі жай ғана психологиялық қосымша фактор емес, тілдік ілгерілеудің өзегіне айналады.

Зерттеудің мақсаты – жоғары оқу орны студенттерінің шетел тілін меңгеруге деген оқу мотивациясын арттырудың тиімді жолдарын анықтау және оларды оқу үдерісінде қолданудың педагогикалық негізін көрсету. Зерттеу міндеттері ретінде мотивация ұғымының шетел тілін оқытудағы орнын нақтылау, берілген дереккөздердегі тұжырымдарды салыстыра талдау, жоғары мектеп жағдайында іске асатын практикалық тетіктерді жүйелеу және мотивацияны тұрақтандыратын оқу шарттарын ұсыну белгіленді. Зерттеу объектісі – жоғары оқу орнындағы шетел тілін оқыту үдерісі. Зерттеу пәні – осы үдерістегі оқу мотивациясын қалыптастыру және күшейту жолдары. Зерттеудің өзектілігі шетел тілінің кәсіби мобильділікпен, академиялық алмасумен, цифрлық білім кеңістігімен және еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілікпен тікелей байланысуынан туындайды. Теориялық маңызы мотивацияны тілдік білім беру контексінде кешенді түсіндірумен айқындалса, практикалық маңызы оқытушыға сабақ құрылымын студенттің ішкі қызығушылығын оятатындай етіп қайта ұйымдастыруға мүмкіндік беруінде жатыр.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу жұмысында сипаттамалық, салыстырмалы-талдамалық және интерпретациялық әдістер қолданылды. Негізгі материал ретінде пайдаланушы ұсынған төрт ғылыми дереккөз алынды. Мәтіндердегі тұжырымдар жоғары оқу орны студенттерінің оқу тәжірибесімен ұштастырылып қаралды. Сонымен қатар мотивацияны күшейтуге қатысты практикалық мысалдар оқу аудиториясында жиі кездесетін жағдаяттар негізінде жүйеленді.

Негізгі бөлім. Жоғары оқу орны студенттерінің шетел тілін оқуға деген жағымды мотивациясын қарастырған Ә. Қабдықалымқызы мотивацияны оқу нәтижесіне әсер ететін көпдеңгейлі құбылыс ретінде ашады. Мақалада университет кезеңінде кәсіби ішкі мотивацияның дамуы барлық пәндерге деген ынтаға ықпал ететіні көрсетіліп, шетел тілін үйренуге жағымды әсер ететін педагогикалық шарттар кешені ұсынылады. Автордың «белсенділік мотивациясы тудырады және арттырады» деген тұжырымы [1, 1] бұл жерде ерекше мәнге ие, өйткені тілдік сабақта студент тек тыңдап қана отырса, оның қызығушылығы ұзаққа бармайды. Керісінше, пікір айту, салыстыру, таңдау, қорғау, өз ойын білдіру сияқты әрекеттер қосылған кезде студент тілдік материалды сыртқы талап ретінде емес, өзін көрсету құралы ретінде қабылдай бастайды. Осыдан жоғары мектеп аудиториясында мотивацияны арттырудың бірінші шарты анық көрінеді: сабақ репродуктивті емес, әрекеттік сипат алуы керек. Мысалы, мамандыққа байланысты

шағын презентация дайындау, жұппен мәселе шешу, кәсіби жағдаятты ағылшын тілінде модельдеу сияқты тапсырмалар студентке тілдің өмірлік қызметін сезіндіреді.

Х. Алшенкети еңбегінде EFL сыныбындағы мотивациялық стратегиялардың рөлі кеңірек талданады. Автор студенттер тіл үйренуде түрлі себептермен жігерсізденетінін, ал мұндай құлдырау бүкіл оқу процесіне тікелей әсер ететінін жазады. Мақаладағы «кейбір стратегиялар білім алушыларды жағымды ойлауға жетелеп, соның нәтижесінде оқу процесінде көбірек мотивация береді» деген пайым [2, 1] шетел тілі сабақтарында психологиялық ахуалдың қаншалықты маңызды екенін аңғартады. Бұл тұжырымның мәні тек мадақтауда емес. Егер студент қателесуге құқылы ортада оқыса, оның сөйлеуге дайындығы артады; егер оқытушы кері байланысты тек баға түрінде емес, өсу нүктесі ретінде ұсынса, студент өз әлсіздігін сәтсіздік емес, даму кезеңі ретінде көреді. Осы тұрғыдан мотивацияны арттырудың екінші жолы – қауіпсіз тілдік орта қалыптастыру. Мысалы, ауызша тапсырмада бірден қатаң түзету жасамай, алдымен мазмұнды қолдау, кейін тілдік нақтылауға көшу тиімді. Сонда студенттің назары қателесіп қалуға емес, ойын жеткізуге шоғырланады.

Цзяи Жоң зерттеуінде шетел тілін үйренудегі мотивацияның ішкі және сыртқы тетіктері тереңірек түсіндіріледі. Мақалада ішкі ынтаның, білімге қызығушылықтың, тұлғалық мағынаның және әлеуметтік ортаның ықпалы қатар қарастырылады. Автор «ішкі мотивация тілді ұзақ мерзімді меңгеруге анағұрлым күшті әсер етеді» деген мазмұндағы тұжырым ұсынады [3, 1]. Бұл ой жоғары оқу орнындағы тілдік білім беруде өте өзекті. Сыртқы бақылау, баға, емтихан, кредит студентті уақытша қозғалысқа келтіруі мүмкін, бірақ тұрақты даму үшін тіл оның жеке мақсатына айналуы қажет. Мысалы, халықаралық тағылымдамадан өтуді қалайтын студент ағылшын тілін тек пән ретінде емес, сол мүмкіндікке апаратын құрал ретінде қабылдайды. Мұндай жағдайда мотивация абстрактілі ұраннан нақты өмірлік жоспарға айналады. Сондықтан оқытушы тілдік тапсырмаларды студенттің болашақ кәсібімен, академиялық бағыттарымен, шынайы коммуникативтік қажеттілігімен байланыстыруы керек. Шетел тілінде түйіндеме жазу, мамандыққа қатысты подкаст тыңдау, кәсіби мақала аннотациясын түсіндіру сияқты жұмыстар осы байланысқа жол ашады.

Ибрахиму Маалим Кадау екінші тіл меңгерудегі мотивацияны бастапқы деңгейден бастап шешуші фактор деп бағалайды және мұғалім тәжірибесі мен оқу ортасының сапасын ерекше атайды. Автордың «мотивация – екінші тілді игерудің жетекші болжаушыларының бірі» деген пікірі [4, 1] жоғары мектеп үшін де маңызын жоймайды. Бұл жерде қызықты бір қыр бар: мотивация тек студенттің жеке ықыласынан тумайды, оны оқыту ортасы не күшейтеді, не әлсіретеді. Егер аудиторияда тіл тек оқулық шеңберінде қалса, студент шынайы қолданысқа тап болмайды. Ал егер оқу үдерісіне бейнеүзінді, пікірталас, жобалық тапсырма, цифрлық платформа, шағын зерттеу элементі енгізілсе, тіл тірі құралға айналады. Демек, мотивацияны арттырудың үшінші

жолы – оқу кеңістігін бірсарынды мәтіндік режимнен шығарып, көпарналы тілдік тәжірибеге айналдыру.

Зерттеу нәтижелері. Талдау көрсеткендей, студенттердің шетел тілін меңгеруге деген оқу мотивациясын арттыру үшін бірнеше өзара байланысты педагогикалық бағыт қажет. Біріншіден, студент сабақтың басынан бастап өзінің не үшін оқып отырғанын анық сезінуі тиіс. Бұл үшін семестр басында жеке мақсат картасын жасату тиімді: біреу speaking дағдысын күшейткісі келеді, біреу IELTS форматына жақындағысы келеді, енді бірі кәсіби әдебиетті түсінуді қалайды. Мақсат нақтыланған сайын мотивация да айқынырақ сипат алады.

Екіншіден, оқу тапсырмасы студентке таңдау еркіндігін беруі керек. Барлығына бір ғана тақырыпты күштеп орындатқаннан гөрі, бір мақсатқа апаратын бірнеше нұсқа ұсыну пайдалы. Мысалы, «Environment» тақырыбын бір студент презентациямен, екіншісі постермен, үшіншісі қысқа бейнероликпен қорғай алады. Мұндай тәсіл студенттің жеке стилін жоққа шығармайды және тілдік әрекетті механикалық міндеттен шығармашылық жұмысқа айналдырады.

Үшіншіден, шағын жетістікті көзге көрінетін ету маңызды. Көп студент «менің ағылшыным нашар» деген жалпылама ойдың ішінде қалып қояды. Ал егер оқытушы нақты прогресті белгілесе, мысалы, «өткен айда сен тек қысқа жауап беретін едің, қазір өз пікіріңді екі-үш дәлелмен айтып отырсың» десе, студент өз өсуін сезінеді. Бұл мотивацияны бірден күшейтеді. Тіл үйренуде ірі нәтиже сирек бір сәтте келеді, көбіне ұсақ, бірақ тұрақты ілгерілеу арқылы қалыптасады.

Төртіншіден, сөйлеу қорқынышын азайту қажет. Қазақтілді не орыстілді аудиторияда шетел тілінде сөйлеу көбіне психологиялық кедергілермен бірге жүреді: қате айту, күлкіге қалу, сөз таппай қалу, акценттен ұялу. Осындай жағдайда мотивация мазмұннан бұрын қорғаныс механизміне жұмсалып кетеді. Сондықтан жұптық және шағын топтық жұмыс, алдын ала тірек сөз беру, модель жауап ұсыну, алдымен жазып алып кейін айту сияқты аралық әдістер өте тиімді.

Бесіншіден, кәсіби мазмұн мотивацияны тұрақтандырады. Филология студентіне әдеби мәтін мен талдау, болашақ заңгерге құқықтық терминология, болашақ экономистке нарық пен бизнеске қатысты кейс, IT бағытына техникалық ағылшын ұсыну оқу әрекетінің мәнін күшейтеді. Студент тілдің емтихан үшін ғана емес, мамандығы үшін де қажет екенін сезінгенде оның қатысу белсенділігі артады.

Талқылау. Мотивацияны арттыру жолдары жеке-жеке қарағанда қарапайым көрінуі мүмкін, бірақ олардың шынайы нәтижесі өзара байланыста ашылады. Қызықты тапсырма бар, бірақ қауіпсіз орта жоқ болса, студент ашылмайды. Мақсат түсінікті, бірақ прогресс байқалмаса, ынта әлсірейді. Цифрлық құрал қолданылғанымен, ол студенттің болашақ кәсіби сұранысымен ұштаспаса, қызығушылық қысқа мерзімді болып қалады. Сол себепті

жоғары оқу орнындағы шетел тілі сабағы тек әдіс ауыстырумен шектелмеуі керек; ол студенттің оқу тәжірибесін қайта құруға бағытталуы қажет.

Осы тұрғыдан алғанда, мотивацияны арттырудың ең пәрменді жолы – тілді бағаланатын пәннен мағыналы әрекетке айналдыру. Студент шетел тілінде сөйлегенде тек ереже қолданбайды, ол өз көзқарасын білдіреді, кәсіби бейнесін қалыптастырады, халықаралық кеңістікке шығудың алғашқы қадамын жасайды. Мұндай түсінік орныққанда мотивация сыртқы қысыммен емес, ішкі қажеттілікпен қоректенеді. Жоғары мектепке дәл осы бағыт керек.

Қорытынды. Студенттердің шетел тілін меңгеруге деген оқу мотивациясын арттыру – тек қызықты сабақ өткізу мәселесі емес, оқу әрекетінің мәнін қайта ашу мәселесі. Зерттеу барысында талданған еңбектер мотивацияның әрекетпен, психологиялық ахуалмен, ішкі қызығушылықпен және оқу ортасының сапасымен тығыз байланысты екенін көрсетті. Жоғары оқу орнында мотивацияны күшейту үшін мақсатты айқындау, таңдау еркіндігі бар тапсырмалар ұсыну, шағын жетістікті бекіту, сөйлеу қорқынышын азайту, кәсіби мазмұн енгізу және көпарналы тілдік орта құру қажет. Осындай жағдайда студент шетел тілін тек оқу жоспарының талабы ретінде емес, өзінің академиялық, кәсіби және тұлғалық дамуына қажет құрал ретінде қабылдайды. Бұл қабылдау тұрақты мотивацияның ең сенімді негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. *Alshenqeeti, H. Motivation and Foreign Language Learning: Exploring the Rise of Motivation Strategies in the EFL Classroom // International Journal of Applied Linguistics & English Literature. – 2018. – Vol. 7, Issue 7. – P. 1-8. – DOI: 10.7575/aiac.ijalel.v.7n.7p.1.*
2. *Zhong, Jiayi. The Influence of Foreign Language Learning Motivation on Foreign Language Learning // Dean&Francis. – 2024. – P. 1-5.*
3. *Kadau, Ibrahimu Maalim. Motivation in Second Language Acquisition: A Case Study in Primary Schools of Tanzania // Emerging Issues and Trends in Education. – 2024. – Vol. 1, Issue 1. – P. 1-8. – DOI: 10.59110/edutrend.294.*
4. *Қабдықалымқызы, Ә. Жоғары оқу орны студенттерінің шетел тілін оқуға деген жағымды мотивациясын қалыптастыру мәселелері // Педагогика және психология. – 2022. – Т. 66, № 3. – DOI: 10.48371/PEDS.2022.66.3.015.*